

Ks. LESZEK BORYSIUK*

KATECHUMENAT DOROSŁYCH DROGĄ KU WSZCZEPIENIU W CHRYSZTUSA WYZWANIA PASTORALNE W DIECEZJI SIEDLECKIEJ

Treść: Wstęp; 1. Katechumenat dorosłych w diecezjalnej praktyce pastoralnej: 1.1. *Okres prekatechumenatu*, 1.2. *Katechumenat jako wkroczenie na drogę paschy Chrystusa*; 2. *Wzrastanie w wierze w okresie oczyszczenia i oświecenia*; 3. *Paschalny charakter sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego*: 3.1. *Chrzest – obmycie wodą w mocy Parakleta*; 3.2. *Bierzmowanie – darem Ducha Świętego*, 3.3 *Eucharystia – liturgiczny szczyt inicjacji chrześcijańskiej*; 4. *Okres mistagogii – pogłębieniem wtajemniczenia chrześcijańskiego*; *Zakończenie*; *Summary: The Catechumenate of Adults – the way leading to Incorporation into Christ. The Pastoral Challenges in the Diocese of Siedlce.*

Słowa klucze: katechumenat dorosłych, inicjacja chrześcijańska, wtajemniczenie chrześcijańskie, mistagogia.

Key words: adult catechumenate, christian initiation, mystagogue.

Wstęp

Drugi Sobór Watykański przywrócił katechumenat jako instytucję pomocną w przygotowaniu ludzi dorosłych do przyjęcia sakramentów inicjacji chrześcijańskiej¹. W chrześcijaństwie inicjacja oznacza wtajemniczenie

* Autor, prezbiter diecezji siedleckiej od 2004 r., dr teologii w zakresie liturgiki, absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, wykładowca liturgiki w WSD diecezji siedleckiej

w misterium Chrystusa i Jego Kościoła przez sakramenty chrztu, bierzmowania i Eucharystii². Wierni przez chrzest są zanurzeni w misterium Paschy wcielonego Syna Bożego. Są też wprowadzeni do Kościoła. Dzięki temu są uzdolnieni do uczestnictwa w kulcie chrześcijańskim. To co się dokonało w sakramencie powtórnych narodzin udoskonala sakrament bierzmowanie. Ten sakrament pogłębia inicjację chrzcielną. Dokona tego Duch Święty. On umacnia swymi darami wiarę i jeszcze ściślej wiąże ochrzczonego z Kościołem (por. KK 11). Eucharystia jest liturgiczną pełnią inicjacji. Ochrzczeni posilani w sakramentalnej komunii Ciałem i Krwią paschalnego Pana przyczyniają się do budowania jedności Ludu Bożego.

Proces wtajemniczenia chrześcijańskiego, rozpoczęty obrzędem przyjęcia człowieka dorosłego do grona katechumenów, jest wprowadzaniem go w tajemnice zbawienia, którego dokonał Jezus Chrystus. Obrzędy katechumenalne, na różne sposoby, zbliżają katechumena do misterium zbawienia oraz wtajemniczają go w życie wiary, liturgii i miłości Ludu Bożego (DM 14). To wtajemniczenie w sakramenty, które są skutecznymi znakami Bożej łaski, niosą dla katechumena przesłanie, że on zostanie mocą świętych znaków wybawiony z mocy ciemności, współumrze z Chrystusem, zostanie wraz z Nim duchowo współpogrzebany i współmartwychwstanie, by otrzymać przez Ducha synostwo Boże i móc często w liturgii świętować z całym Ludem Bożym pamiętkę śmierci i zmartwychwstania wcielonego Syna Bożego (zob. DM 14). Te skutki Chrystus sprawia mocą sakramentu chrztu, bierzmowania i Eucharystii.

Tu przybliżymy formy realizacji procesu chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych w diecezji siedleckiej. Przeanalizujemy sposoby przygotowania dorosłych katechumenów do przyjęcia sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. Uczynimy to w oparciu o zasady zawarte w dokumentach soborowych i księgach liturgicznych.

1. Katechumenat dorosłych w diecezjalnej praktyce pastoralnej

Po Soborze Watykańskim II, w diecezji siedleckiej, w czasie posługi pasterskiej biskupa Jana Mazura (1968 – 1996) i biskupa Jana Wiktora Nowaka (1996 – 2002) przygotowanie do chrztu osób dorosłych odbywało się indywidualnie. Nieochrzczony zgłaszał się do duszpasterza parafialnego z prośbą o chrzest. Ten prośbę kandydata kierował do biskupa diecezjalnego

¹Cz. Krakowiak, *Reforma liturgii chrztu z 1962 roku*, w: A. Durak (red.), *Liturgia Domus Carissima, Studium liturgiczne dedykowane ks. Bogusławowi Nadolskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, Warszawa 1998, s. 257-258.

²Tenże, *Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym*, Lublin 2003, s. 201.

go, który określał sposób przygotowania do chrztu³. Wprowadzenie kandydata w chrześcijaństwo polegało na indywidualnych spotkaniach z duszpasterzem i osobistym studium prawd wiary. Kilka spotkań katechetycznych w ciągu roku służyły poznawaniu i zgłębianiu tych prawd. Studium dokonywało się w oparciu o katechizmy, używanych w katechizacji dzieci i młodzieży. Kolejne spotkania z księdzem były okazją do sprawdzenia na ile kandydat rozumie zagadnienia doktrynalne i moralne.

Osoby przygotowane przyjmowały chrzest i Komunię Świętą w parafii w celebracji z udziałem rodziny. Starano się udzielać tych sakramentów w okresie wielkanocnym, chociaż nie było to ściśle przestrzegane. Natomiast bierzmowania udzielał biskup przy najbliższej sposobności.

Od 1987 roku duszpasterze mieli do dyspozycji *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*. Czas pasterzowania w diecezji biskupa Zbigniewa Kiernikowskiego (2002-2014) zaowocował instytucją katechumenatu dorosłych⁴. Ośrodkiem przygotowania katechumenów stała się parafia katedralna i dom biskupi w Siedlcach.

Formacja dorosłych rozpoczynała się we wrześniu. Od 2008 roku, w przygotowanie katechumenów włączano rodziców naturalnych i chrzestnych. Także wspólnota parafialna towarzyszyła katechumenowi w jego drodze ku inicjacji. Biskup był główną osobą odpowiedzialną za przygotowanie katechumenów. Wspomagały go małżeństwa z Domowego Kościoła i Drogi Neokatechumenalnej, które przeżyły katechumenalną formację. Biskup Kiernikowski uważał, że *niezmiernie ważne jest na tym etapie świadectwo osób, które są ochrzczone i prowadzą dojrzałe życie chrześcijańskie*⁵.

W procesie wprowadzania kandydatów w chrześcijaństwo istotną rolę odgrywała katecheza, także liturgia sakramentów oraz wspólnota⁶. Biskup Kiernikowski akcentował, że istotne jest głoszenie katechez chrzcielnych. One mają na celu wprowadzenie w mentalność życia chrześcijańskiego i doprowadzenie nieochrzczonych do wiary. Biskup głosząc katechezy chrzcielne wprowadzał kandydatów w klimat wiary⁷. Po wysłuchanej katechezie

³ Ks. Józef Kuzawiński, wikariusz w parafii pw. MBNP w Radzynie Podlaskim w latach 90 XX wieku, przygotował do chrztu 7 osób, Relacja z dnia 10. 03. 2014 r.

⁴ Por. W. Świerzawski, *Katechumenat znowu aktualny. Słowo wprowadzające*, „Anamnesis” 8 (1996), s. 13-33; Tenże, *Dlaczego i jak wprowadzać katechumenat w diecezjach i parafiach?*, „Anamnesis”, dz. cyt., s. 34-51; A. Sielepin, *Praktyczne zasady wprowadzania katechumenatu*, „Anamnesis”, dz. cyt., s. 51-66.

⁵ Z. Kiernikowski, *Katechezy chrzcielne, cz. I, Katechezy wprowadzające*, Siedlce, mps, s. 3.

⁶ Por. Cz. Murawski, *Inicjacyjne aspekty liturgii Wielkiego Postu w starożytnym katechumenacie*, s. 15.

⁷ Por. Z. Kiernikowski, *Katechezy chrzcielne, cz. II, Katechezy pogłębiające*, Siedlce (mps); W. Świerzawski, *Katechezy katechumenalne i mistagogiczne*, Sandomierz 2005.

słuchacze dzielili się w grupie formacyjnej przeżyтыми treściami i tym, jak one wpływają na ich myślenie i życie. Przyglądali się życiu rodzin z Domo-
wego Kościoła czy Drogi Neokatechumenalnej. Bywali w ich domach. Była to forma egzystencjalnego doświadczenia, jak żyją rodziny chrześcijańskie w codzienności.

Ważnym elementem formacji katechumenalnej było poznawanie podstawowych prawd wiary i zasad życia chrześcijańskiego. Pomocą w tym był Katechizm Kościoła Katolickiego⁸. W tę formację był włączony duszpasterz kandydata. Rozmowy z duszpasterzem jako kierownikiem na drodze inicjacji, pomagały rozwiązywać ewentualne wątpliwości w poznawaniu wiary. Takie przygotowanie dorosłych do chrztu przybrało formę stopni wtajemniczenia chrześcijańskiego. Kandydaci stawali się sympatykami chrześcijaństwa⁹.

1.1. Okres prekatechumenatu

Ich prekatechumenat miał charakter katechizacji biblijno – kerygmatycznej, która wprowadzała kandydatów w różne etapy historii zbawienia. Pasterz diecezji uczył, że katechumenat jest procesem między kerygmatem, jego usłyszeniem, a świadomą decyzją przyjęcia chrztu, by zanurzyć się w tajemnicy paschalnej Jezusa Chrystusa¹⁰. *Kerygmat to obwieszczenie w sposób prosty i skuteczny wiadomości płynącej z faktu, że Jezus, Wcielone Słowo, jako człowiek sprawiedliwy został niesłusznie skazany, umarł na krzyżu, lecz Bóg Go wskrzesił i ustanowił Panem i Chrystusem* (Dz 2,22-36).

Biskup głosił sympatykom chrześcijaństwa katechezę o eunuchu. Historia ta zawarta w Dz 8, 25-40 ukazuje go jako cierpiącego z powodu braku możliwości dawania życia. On nie ma możliwości przekazywania życia potomstwu. Jest nieszczęśliwy. Nie odczuwa w sobie pełni życia. Eunuch to człowiek, któremu brak tożsamości, sensu życia. Eunuchowi z Biblii zostaje obwieszony kerygmat przez diakona Filipa. Diakon obwieszcza mu, że był Ktoś, kogo skreślono z listy żyjących, kto został zepchnięty w logikę eunucha. Jezus przeszedł przez krzyż i śmierć, i w zmartwychwstaniu został ustanowiony Panem wszystkiego, Panem życia i śmierci. Eunuchowi została ogłoszona Dobra Nowina, że Jezus Chrystus wziął na siebie los każdego człowieka, po to, by w kontekście Jego życia, każdy mógł rozumieć i odczytywać swoje życie. Dlatego eunuch – dworzanin, rozumiejąc naukę

⁸ Zob. Z. Kiernikowski, *Katechumenat przed- i pochrzcielny w dzisiejszych warunkach*, „Przegląd Homiletyczny” 16 (2012), s. 110.

⁹ *Instrukcja dla duchowieństwa w związku z wprowadzeniem Obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych* (9 V 1989), w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski* (1966-1998), opr. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz, Lublin 1999, s. 28-30.

¹⁰ Z. Kiernikowski, art. cyt., s. 110.

głoszoną przez Filipa zapytał go: *Oto woda, cóż przeszkadza, abym został ochrzczony? Filip odpowiedział: Można, jeśli wierzysz z całego serca. Ten odparł: Wierzę, że Jezus Chrystus jest Synem Bożym* (Dz 8, 36). Z kerygmatu rodzi się wiara. Ona zrodziła się w sercu eunucha. Powstało też pragnienie wejścia w model życia i śmierci Jezusa¹¹.

Chrzest to umiejętność wchodzenia w tajemnicę śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Oznacza on i urzeczywistnia misterium paschalne Chrystusa¹². Życ logiką Jezusa to znaczy *przeżyć nasze śmiertelne życie jako doświadczenie umierania dla siebie i życia z Chrystusem dla Niego, a w konsekwencji także dla bliźnich. (...) Chrzest nie ma na celu pomyślności życiowej rozumianej na sposób ludzki, lecz włącza w moc Chrystusa, by żyć jako zbawiony Jego świadek*¹³. Na drodze inicjacji chrześcijańskiej człowiek otrzymuje moc życia tam, gdzie sam z siebie jej nie ma. Jest to moc, która pochodzi od Jezusa Chrystusa.

Biskup Kiernikowski, głosząc katechezę o Jakubie (por. Rdz 25, 21-33; 27, 1-35, 29), wskazywał perspektywę przemiany katechumena. Jakub to człowiek, który zmagą się z kompleksem bycia drugim. Podstępem wymusza błogosławieństwa od ojca. Walczy z aniołem. Ten wywichnął mu biodro. Na pytanie anioł o imię, odpowiedział, że jest Jakubem, zatem człowiekiem, który potrafi wszystkich przechytrzyć, z każdym wygrać, człowiekiem, który wie, o co w życiu chodzi, który potrafi się znaleźć w każdej sytuacji. Anioł powiedział do niego: *Odtąd nie będziesz zwał się Jakub, lecz Izrael, bo walczyłeś z Bogiem i ludźmi, i zwyciężyłeś* (Rdz 32,29). Wydarzenie to przez zmianę imienia pokazuje wejście w nową rzeczywistość, w nowe życie (por. J 1, 13; J 3,3-7; Mt 19,28; 1 P 1,23).

Biskup tłumaczył, iż nowe życie niesie ze sobą także zmianę imienia. Moment zmiany imienia oznacza, że człowiek wchodząc w rzeczywistość chrztu wyzwala się z lęku o siebie. Relacja z Jezusem *daje moc do stawania przed drugim człowiekiem bez lęku. Możesz zrzucić skórę Jakuba i zatopić ją w wodach chrztu, możesz być po ludzku przetrąconym, ale żyć w sposób wolny*. Biskup Kiernikowski nawiązał do obrzędu liturgicznego, gdzie wybrzmiewają słowa: *Ja, jako przedstawiciel Kościoła, pytam cię: «Kim ty jesteś? Jakie jest twoje imię?»*. *Chodzi o to, byś wobec Kościoła odkrył – kim ty jesteś? Mówisz, że jesteś Jakubem, człowiekiem, który wypróbował wszystkiego i któremu w dodatku wiele rzeczy się udało. Ale czujesz, że potrzebujesz jeszcze innej mocy. I Kościół ci zmienia imię, to znaczy zmienia twoją orientację, twoje*

¹¹ Tenże, *Katechezy chrzcielne. cz. I. Katechezy wprowadzające*, s. 10.

¹² Por. K. Matwiejuk, *Pastoralna troska II Polskiego Synodu o sprawowanie sakramentów świętych*, RT 50 (2003) z. 6, s. 211.

¹³ Z. Kiernikowski, *Katechezy chrzcielne. cz. I. Katechezy wprowadzające*, s. 10.

jestestwo; mówiąc: «Odtąd nie będziesz się nazywał tak, tylko tak». I naznacza cię znakiem krzyża, wyposaża cię w jego moc¹⁴.

Jakub jest figurą chrześcijanina. Chrzest to nic innego jak wprowadzenie człowieka w historię Jakuba, w to przegranie, w to zmaganie się z Bogiem, w to, żebyś ty, żyjąc w świecie, potrafił być człowiekiem, który umie przegrać, który potrafi skorzystać z tego, że zostanie przez kogoś dotknięty, choć wcześniej tak wiele wygrałeś swoją chytryością. Teraz jednak, poznając Jezusa Chrystusa, zrozumiałeś, że to nie była właściwa droga. (...) Wchodząc na drogę Jezusa wiąże się to ze całkowitą zmianą życia, wkroczenie w nowe życie. Nie obawiaj się tego, co z tobą będzie. O tym będzie myślał Ktoś inny¹⁵.

Katechezy wprowadzające w wydarzenia historii zbawienia wskazują na możliwość przemiany człowieka przez Boga. Dlatego ważne jest właściwe słuchanie słowa Bożego i odnajdywanie siebie w tych biblijnych wydarzeniach. Pomocą w tym jest modlitwa z egzorcyzmem i wyrzeczenie się idoli¹⁶. Biskup Kiernikowski tłumaczył, że Bóg wprowadzając Izraelitów do Ziemi Obiecanej zażądał od nich zniszczenia wszystkich przejawów obcego kultu. Kontynuował: *wszyscy jesteście zniewoleni przez systemy władzy, pożądanie pieniędzy, potrzebę akceptacji, bycia kochanym*. Szczególnie w tych dziedzinach zagraża nam czynienie sobie idoli. A chrześcijanie mają być ludźmi wolnymi od idoli. Od katechumenów Bóg żąda wyrzeczenia się idoli tego świata, gdyż one mogą nimi zawładnąć. Trzy główne idole to: pieniądź, władza i potrzeba akceptacji ze strony innych. Dopóki człowiek nie przeżyje tego, że może być wyzwolony z zależności od nich, nie będzie mógł korzystać z dóbr Ziemi Obiecanej. Człowiek, będący na drodze do chrzcielnego zanurzenia, musi wyzbyć się wszystkiego co go zniewala, co nie pozwoli mu całkowicie poznać Chrystusa i pójść za Zbawicielem¹⁷.

1.2. Katechumenat jako wkroczenie na drogę paschy Chrystusa

W diecezji siedleckiej przyjęcie kandydatów do katechumenatu miało miejsce w pierwszą niedzielę adwentu. Obrzędy były sprawowane w siedleckiej katedrze wobec zgromadzonej wspólnoty. Obrzęd rozpoczyna się w przedsionku katedry od dialogu biskupa z kandydatem. Biskup pytał: *O co prosisz Kościół Boży?* Kandydat odpowiadał: *O wiarę* i otrzymywał znak krzyża na czole oraz krycyfiks, znak miłości Chrystusa i Jego zwycięstwa nad grzechem, śmiercią i szatanem.

¹⁴ Tamże, s. 20.

¹⁵ Zob. Z. Kiernikowski, *Katechumenat przed- i pochrzcielny*, dz. cyt., s. 111.

¹⁶ Tenże, *Chrzest w życiu i misji Kościoła*, cz. 3. *Ziemia obiecana – obietnica i sprzeniewierzenie się*, Siedlce 2008, s. 14.

¹⁷ Tenże, *Katechezy chrzcielne*, cz. II/2, s. 5-6.

W czasie tego obrzędu wybrzmiewało czytanie o powołaniu Abrahama, który usłyszał wezwanie Boga do wyjścia z ziemi rodzinnej i pójścia do kraju, który On wskaże (por. Rdz 12, 1-4a). Biskup tłumaczył, że wejście w katechumenat to zostawienie swego dotychczasowego życia, w którym człowiek wprawdzie coś posiada, ale wie, że nie wszystko potrafi zrealizować. Katechumen wychodzi ze swego dotychczasowego życia, by uczyć się słuchania, uczyć się wiary. Wie co zostawia, ale nie wie co otrzyma¹⁸. Katechumen otrzymywał Pismo Święte Nowego Testamentu. To słowo Boże ma go prowadzić w poznawaniu i naśladowaniu Chrystusa. Krzyż i Pismo Święte to znaki zachęcające do głębszego poznawania Jezusa, który umarł na krzyżu i powstał, by obdarzyć człowieka nowym życiem. Temu służyły także katechezy na temat sakramentów bierzmowania i Eucharystii. Były głoszone do Wielkiego Postu.

2. Wzrastanie w wierze w okresie oczyszczenia i oświecenia

Okres Wielkiego Postu był czasem intensywnej formacji. W pierwszą niedzielę tego okresu odbywał się obrzęd wybrania i wpisania imienia do księgi Kościoła. Tak kończył się właściwy katechumenat a rozpoczynał się okres oczyszczenia i oświecenia. Był to czas bezpośredniego i bardziej intensywnego przygotowania ducha i serca do sakramentów wielkanocnych¹⁹. Wybrani oczyszczali serca i myśli przez badanie sumienia i pokutę oraz głębsze poznawanie Chrystusa Zbawiciela. Dokonywało się to przez skruytynia i przekazanie katechumenom Symbolu wiary oraz Modlitwy Pańskiej.

Na etapie oczyszczenia i oświecenia Kościół wymaga od wybranego dojrzałej wiary i świadomej decyzji na przyjęcie sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Swoje świadectwo o kandydatach dawali poręczyciele. Biskup Kiernikowski wyjaśniał, że wprowadzenie wybranych w poznanie tajemnicy Jezusa Chrystus pomaga im otwierać się na działanie Ducha Bożego i aniołów Bożych, by objawiła się w nich moc Boga. *Warto się poddać tej mocy i służyć Bogu, który przez krzyż zwyciężył śmierć i panowanie diabła.* Biskup zachęcał: *oczekując na chrzest, zostaniecie oświeceni i zobaczycie, że krzyż w waszym życiu ma sens. Idźcie ku Chrystusowi, pamiętając, że On jest jedynym Bogiem i może nadać sens waszemu życiu. Niech obrzęd wpisania imion będzie waszym przyłgnięciem do Chrystusa na zawsze*²⁰.

¹⁸ Tamże, s. 2.

¹⁹ Por. Cz. Krakowiak, *Okres oczyszczenia i oświecenia w Obrzędach chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych. Obrzęd wybrania*, w: I. Chłopkowska (red.), *Chrzest w życiu i misji Kościoła (IV) Materiały z szóstego sympozjum liturgicznego diecezji siedleckiej* (Siedlce, 15.11.2008), Warszawa – Siedlce 2009, s.9.

²⁰ Z. Kiernikowski, *Katechezy chrzcielne*, cz. II/2, s. 2.

W okresie wybrania były sprawowane trzy skrutynia w trzecią, czwartą i piątą niedzielę Wielkiego Postu. Odbywały się one w klimacie perykop ewangelijnych, przybliżających naturę i skutki chrztu. Katecheza biblijna na temat wody żywej była oparta o Ewangelię spotkania Jezusa z Samarytanką przy studni (J 4, 6-42), o świątłych oczach – uzdrowienie niewidomego od urodzenia (J 9, 1-38), i zmartwychwstania – wskrzeszenie Łazarza (J 11, 1-45).

Skrutynia miały uświadomić wybranym, że to, co jest w ich sercach ułomne, słabe i złe, powinno zostać uzdrowione, zaś umocnione to, co prawe, wartościowe i święte (por. OCWD 25.1). Katechumen poddając się skrutynium był poddany weryfikacji przez poręczycieli, wspólnotę i duszpasterza czy zaczął przyjmować taką logikę życia, w której zgadza się na to, żeby Bóg był jego Skrutatorem, czyli Tym, który ma wgląd w jego życie²¹.

Uczestnicy pierwszego skrutynium utwierdzali się w przekonaniu, że tylko Jezus uwalnia od grzechu i może doprowadzić do prawdziwego nawrócenia, tak jak Samarytankę. Skrutynium drugie, z Ewangelią o niewidomym, który obmył się w sadzawce Siloe, ukazywano kandydatom drogę, która prowadzi do *uznania siebie za grzesznika i skorzystania z obmycia, które jest obrazem chrztu, na polecenie Jezusa. To wiara w Jezusa jest ostatecznie światłem życia*²². Chrystus pozwoli w Noc Paschalną zanurzyć się w Jego śmierci, by wyjść widzącym. Trzecie skrutynium z Ewangelią o Łazarzu wskazywało na Jezusa, który wskrzesił Łazarza. Jezus daje okazję do tego, by katechumen mógł przeżyć duchowe wskrzeszenie, które dokona się mocą sakramentów²³.

W katechezach pogłębiających przywoływano wydarzenia i postacie biblijne, poczynawszy od stworzenia człowieka i jego grzechu (zob. Rdz 3, 1-24), poprzez niewolę wyzwolenie Izraelitów z Egiptu (zob. Wj 11, 1-15, 21), aż do paschalnych wydarzeniach, których dokonał Jezus Chrystus (zob. J 13, 1-15; J 18, 1 – 19, 42; Mt 28, 1-10). Te katechezy miały na celu ukazanie, że Bóg prowadził katechumena po tej drodze zdzierania z siebie *starego człowieka*, by mógł się narodzić *nowy człowiek*.

Kandydaci na etapie oczyszczenia i oświecenia byli wspierani przez wspólnotę Kościoła. Sprawowano nad nimi egzorcyzmy. Przeżywali także obrzęd przekazania Symbolu wiary i Modlitwy Pańskiej. W diecezjalnej

²¹ Z. Kiernikowski, *Teologiczny wymiar skrutyniów* (2), „Kwartalnik Pastorski Diecezji Siedleckiej” 3(2005), s. 219-239.

²² Tenże, *Oto idziemy do Jerozolimy, Oto idziemy do Jerozolimy. Rozważania do Ewangelii Wielkiego Postu*, Siedlce 2012, s. 121.

²³ *Potrzebujemy uzdrowienia. Trzecie skrutynium katechumenów*, „Echo Katolickie” 13 (2012), s. 8.

praktyce od 2008 roku wybrani wsłuchiwali się w wyznanie wiary. Obrzęd był sprawowany w Wielką Środę podczas celebracji Nieszporów. Katechumeni rozważali prawdy zawarte w Credo oraz zastanawiali się, jak one odnoszą się do ich życia. W Wielką Sobotę rano sprawowano obrzęd oddania Symbolu wiary, *redditio Symboli*. Wybrani recytowali wyznanie wiary oraz dawali świadectwo o wydarzeniach ze swojego życia, które doprowadziły ich do wiary w Boga Ojca, w Jezusa Chrystusa, i w Ducha Świętego. Oddanie symbolu wiary było połączone z obrzędem «Effatha». Ten obrzęd odbywał się w mniejszej wspólnotcie, najczęściej w kaplicy seminaryjnej lub w kaplicy bursy św. Stanisława w Siedlcach. Wtedy była wygłaszana ostatnia katecheza. Obrzęd przekazania Modlitwy Pańskiej był sprawowany w piątą niedzielę wielkopostną, a jej *zwrot* następował podczas mszy wigilijnej.

3. Paschalny charakter sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego

Zakończenie przygotowania katechumenalnego stanowiła liturgia wigilii wielkanocnej. Jest to najstosowniejszy czas na celebrację sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. One są ściśle związane z misterium paschalnym Jezusa Chrystusa.

Katechumeni uczestniczyli w obrzędzie błogosławieństwa ognia i paschału, także w liturgii słowa²⁴. Paschał to symbol słupa ognia, światła, czyli Chrystusa, który jako zmartwychwstały idzie przed swoim ludem i prowadzi go pośród ciemności. On w ciemnościach jest światłem. Ten obrzęd ma sens i zaczyna się go pojmować wtedy, kiedy człowiek rozumie, co to znaczy *chodzić w ciemności*. Liturgia wielkanocna rozprasza ciemności ludzkich serc. Zmartwychwstały Pan wyprowadza człowieka z ciemności grzechu i śmierci²⁵.

W liturgii słowa wybrzmiewają czytania biblijne, odnoszące się do wielkich wydarzeń zbawczych, dokonujących się w nocy. Pierwszą nocą była noc stworzenia świata, drugą noc Abrahama, czyli ofiara Izaaka i trzecią nocą, wieńczącą etap nocy historycznych, była noc wyjścia Izraelitów z Egiptu z cudownym przejściem przez Morze Czerwone (Wj 14, 15 -15,1). Czytania z ksiąg prorockich przywoływały figury i zapowiedzi chrztu²⁶. Spełniły się one w Jezusie Chrystusie zmartwychwstałym.

²⁴ W. Pałęcki, *Rok liturgiczny Paschą Chrystusa. Misterium roku liturgicznego według Odo Casela OSB (1886 -1948)*, Sandomierz 2006, s. 180-183; R. Pierskała, *Misterium paschalne w znakach liturgii Wielkiej Nocy*, „Liturgia Sacra” 1-2 (1995), s. 68-69.

²⁵ Por. W. Świerżawski, *Wigilia Paschalna w Wielką Noc Zmartwychwstania (Noc Paschalna)*, „Anamnesis” 25 (2001), s. 36.

²⁶ Por. A. Grzelak, *Wigilia Paschalna sercem roku liturgicznego*, w: J. Stefański, L. Balicki, A. Grzelak (red.), *Liturgia źródłem i szczytem życia Kościoła*, Gniezno 1993, s. 69.

3.1. Chrzest – obmycie wodą w mocy Parakleta

Liturgia chrzcielna celebryje Paschę Kościoła. Rozpoczyna się ona od błogosławieństwa wody chrzcielnej. W katedrze siedleckiej błogosławiono wodę w dużym zbiorniku, ponieważ biskup Kiernikowski chrzczył niemowlęta przez zanurzenie. Katechumenom dorosłym udzielał chrztu przez polanie. Tłumaczył im, że *chrzest to nic innego jak wejście w wody śmierci, by wyjść jako «nowy człowiek» i mieć życie wieczne. (...) To nie jest magia. To jest długi proces, którego trzeba się uczyć. Chrzest jest bowiem zgodą na uczenie umierania – samego siebie lub/i swojego dziecka*²⁷.

Wyrzeczenie się szatana i wyznanie wiary to deklaracja woli trwania przy Chrystusie. Katechumeni wyrzekają się szatana i grzechu oraz wyznają wiarę, by nastąpiło w nich i dokonało się nowe narodzenie, narodziny z wody i Ducha Świętego. Biskup Kiernikowski tłumaczył: *gdy wyznajesz, że wierzysz w Jezusa Chrystusa, On staje się dla ciebie bratem, Kimś kto prowadzi cię do Ojca – przez śmierć do życia. Nikt sam nie wejdzie w wody chrztu, w śmierć. Odpowiadając: «wierzę», mówisz, że chcesz iść z Kimś, kto ma moc nie: omijania śmierci, ale: przechodzenia przez śmierć*²⁸. Ta wiara ma stawać się coraz bardziej dojrzała. Teraz jest jeszcze niedojrzała, ale wystarczająca do przyjęcia sakramentów inicjacyjnych²⁹.

Trzykrotne obmycie wodą przypominało trzy dni pobytu ciała Chrystusa w grobie, także wyznanie wiary Piotra po wcześniejszym zaparciu się Jezusa. Chrzest to udział w tajemnicy śmierci i zmartwychwstania. Neofita powstaje do nowego życia, życia w jedności z Trójcą Świętą³⁰.

Nałożenie białej szaty po obmyciu wodą chrzcielną, w formie białej peleryny lub alby, tak wyjaśniał biskup Kiernikowski: *biała szata to znak zmartwychwstania. Można ją interpretować jako czystość, niewinność itp. Główny motyw białej szaty to jest moc zmartwychwstania. To co mamy śpiewane w Apokalipsie, kim są ci, którzy przychodzą z wielkiego udręczenia, wielkiego ucisku. [...] Oni spotkali Baranka, obmyli się we Krwi Baranka. We Krwi Baranka wyplukali, wybielili swe szaty. Kontrasty: krew jest czerwona. Kto przyjmie logikę Baranka, śmierci, przelani krwi, czyli wchodzi w logikę oddania życia czyli miłości, ma w sobie początek zmartwychwstania, jaśniejącą szatę. On jaśnieje, nie jest ciemnością. [...] Jestem człowiekiem, który umarł i żyje, dlatego świeci, jest blaskiem. Nieście tą szatę nieskalana aż po*

²⁷ Z. Kiernikowski, *Katechezy chrzcielne*, s. 124.

²⁸ Tamże, s. 126.

²⁹ Por. Z. Głowacki, *Dlaczego sakramenty potrzebują wiary?*, „Roczniki Liturgiczno-Homiletyczne” 58 (2011), s. 50.

³⁰ Por. M. Kluz, *Dynamizm sakramentów chrztu i bierzmowania w służbie budowania Kościoła jako domu*, „Liturgia Sacra” 18 (2012) nr 1, s. 71-72.

dzień ostatni. Szata chrzcielna musi być koloru białego. Ochrzczony odziany w nią jest człowiekiem czystym i niewinnym. Trwa w blasku szat zmartwychwstałego Chrystusa³¹.

Neofita otrzymuje także świecę zapaloną od paschału. Jest to *znak, który ma pozwalać nie zbłądzić, w tym świetle mam postępować. Staliście się światłem w Chrystusie, postępujcie nieustannie jak dzieci światłości*. Ta świeca nawiązuje do Światła, którym jest Jezus Chrystus. Jest zachętą dla neofity, by wchodził w logikę miłości drugiego człowieka nawet wtedy, gdy ten jest jego nieprzyjacielem³².

3.2. Bierzmowanie – darem Ducha Świętego

Dorośli neofici otrzymują sakrament bierzmowania. Tak doświadczą wylania Ducha Świętego, na wzór Jego wylania na Apostołów w dniu Pięćdziesiątnicy. Celebrans wprowadza ochrzczonego w celebrację tego sakramentu, przypominając: *odrodziliście się w Chrystusie, staliście się członkami Ciała Chrystusa i Jego kapłańskiego ludu [...] otrzymacie obiecaną moc Ducha Świętego, dzięki której doskonale upodobnicie się do Chrystusa, będzie dawać świadectwo o męce i zmartwychwstaniu Pana*³³. Znakiem liturgicznym przekazania darów Ducha Świętego jest gest włożenia rąk na ochrzczonego oraz namaszczenie czoła neofitów olejem krzyżma w formie krzyża. Szafarz mówi przy tym: *Przyjmij znamię daru Ducha Świętego*. Chrzestny jako świadek kładzie prawą rękę na ramieniu bierzmowanego³⁴.

3.3 Eucharystia – liturgiczny szczyt inicjacji chrześcijańskiej

Celebracja Eucharystii jest ukoronowaniem Nocy Paschalnej. Drogę do tej celebracji otworzył chrzest. Eucharystia jest wspomnieniem uobecniającym wydarzenia paschalne Słowa Wcielonego. W czasie celebracji całego Triduum Paschalnego było obecna prawda, że Wigilia Paschalna jest *prawdziwą Eucharystią Paschy. Noc paschalna, noc oświecona, noc pokonana przez dzień* jest świadkiem chrześcijańskiego wtajemniczenia. Wtedy rodzą się nowe dzieci Boże i dzieci Kościoła³⁵.

W tę Noc dorośli neofici po raz pierwszy uczestniczyli w pełny sposób w celebracji Wielkiej Tajemnicy Wiary. W Komunii sakramentalnej przyjmowali paschalnego Chrystusa. Celebracja mszalna to owoc tajemnicy pas-

³¹ Kiernikowski, *Liturgia chrzcielna, Katecheza paschalna* (23.04.2011), w: <http://archiwum.radiopodlasie.pl/?p=9985> (23.05.2014).

³² Tamże.

³³ OCWD, nr 229.

³⁴ Tamże, s. 397.

³⁵ Por. W. Pałęcki, dz. cyt., s. 185.

chalnej Jezusa Chrystusa. Eucharystia buduje Kościół i jest źródłem mocy jego członków.

Biskup Kiernikowski pouczał neofitów, że *liturgia Wigilii Paschalnej osiąga swoją pełnię w Eucharystii. Jako sakrament paschalny jest ona uobecnieniem osoby Chrystusa zmartwychwstałego. Jest upamiętnieniem Ofiary krzyża i obecności zmartwychwstałego Pana, który daje siebie na pokarm. Jest to więc jednocześnie Uczta Paschalna stanowiąca przedsmak wieczystej Paschy*. Tłumaczył, że przyjmując paschalnego Chrystusa pod postaciami konsekrowanego chleba i wina, wypowiadając *Amen*, wyraża zgodę, by w nim dokonało się to samo wyzwolenie z niewoli naszego zamknięcia się w sobie dla siebie i naszej niemożności prawdziwego komunikowania się z drugim. Wchodząc w komunię z Bogiem, neofita wchodzi we wspólnotę z drugim człowiekiem. Wtajemniczeni w chrześcijaństwo zostają odmienieni, odrodzeni. Branie kielicha Krwi Pańskiej w ręce oznacza branie swego losu na wzór Chrystusa, z poddaniem się woli Ojca niebieskiego³⁶.

Przyjmując Komunię zostają przemieni przez Jezusa. Człowiek przyjmując często Ciało i Krew Chrystusa przyjmuje logikę tracenia siebie, dzielenia siebie pomiędzy innych przez cierpliwość, wyrozumiałość, także umiejętność przebaczenia. Komunia święta jest *pokarmem, który pozwala nam trwać w rzeczywistości Paschy, czyli odkrywać nasze zniewolenia i przeżywać wyzwolenie*. Eucharystia jest pełnią Paschy Nowego Testamentu. Z Chrystusowego krzyża płynie moc do duchowego odrodzenia. Udział w tym pokarmie gwarantuje zmartwychwstanie ciała³⁷.

4. Okres mistagogii – pogłębieniem wtajemniczenia chrześcijańskiego

Neofici zanurzeni w Jezusa Chrystusa w Noc Paschy przeżywali okres wtajemniczenia, czas mistagogii. Mieli świadomość, że są już we wnętrzu Kościoła. Ten czas służył na odkrywanie głębi znaków sakramentalnych. To odkrywanie dokonywało się w klimacie modlitwy, słuchaniu słowa Bożego, także doświadczeniu wspólnoty eklezjalnej. Neofici włączając się we wspólnotę Kościoła, utożsamiali się z nią (por. OCWD 235).

W diecezji siedleckiej pierwszym spotkaniem neofitów po nocy chrztów były nieszpory w dzień Zmartwychwstania, kończące Triduum Paschalne. W czasie modlitwy psalmami odbywała się procesja do chrzcielnicy³⁸. Obecność wody chrzcielnej przed ołtarzem, w centrum siedleckiej katedry,

³⁶ Z. Kiernikowski, *List pasterski o przeżywaniu Tajemnicy Paschalnej na Triduum Paschalne*, s. 15.

³⁷ Tamże.

³⁸ Zob. Kongregacja Kultu Bożego, *List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu Świąt Paschalnych* (16.01.1988), „Anamnesis” 7(2001), nr 98.

przez całą oktawę wielkanocną wskazywała na źródło, z którego wypłynęły sakramenty, zwłaszcza chrzest i Eucharystia.

Na celebrację niesporów neofici przychodzili w chrzcielnych szatach, tak jak to czynili neofici w pierwszych wiekach chrześcijaństwa. Białe szaty nosili do tzw. *Białej Niedzieli*. Neofici w diecezji siedleckiej zdejmowali białe szaty po Eucharystii w drugą niedzielę wielkanocną. Uczestniczyli w katechezach mistagogicznych. Poznawali znaczenie i wartość sakramentu pokuty i pojednania. Od pierwszych tygodni neofita dorasta do tego, aby w spowiedniku lub kierowniku duchowym odkryć pomocnika w duchowym wzrastaniu. Wspólnota parafialna stanie się wspólnotą formacyjną.

Oktawa wielkanocna zamknęła proces chrześcijańskiego wtajemniczenia a otworzyła neofitom szansę wchodzenia w pełne życie chrześcijańskie. Pomocą w tym wchodzeniu są kolejne niedziele wielkanocne. One nawiązują do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Liturgiczne teksty paschalnego okresu są prawdziwą mistagogią. Treści wtajemniczenia sakramentalnego wybrzmiewają w kolektach mszalnych. Kolekta drugiej niedzieli wielkanocnej ma wyraźne przesłanie mistagogiczne: *Boże, zawsze miłosierny, Ty przez doroczną uroczystość wielkanocną umacniasz wiarę Twojego ludu, pomnóż łaskę, której udzieliłeś, abyśmy wszyscy głębiej pojęli, jak wielki jest chrzest, przez który zostaliśmy oczyszczeni, jak potężny jest Duch, przez którego zostaliśmy odrodzeni, i jak cenna jest Krew, przez którą zostaliśmy odkupieni* (MR 192). Także czytania biblijne poszczególnych niedziel wielkanocnych przygotowują i prowadzą na spotkanie ze Zmartwychwstałym. On wyjaśnia Pisma i daje się wierzącym poznać przy łamaniu chleba eucharystycznego (por. Łk 24,35). Jezus jest Pasterzem i Bramą do Królestwa Bożego. Jako Dobry Pasterz przez swoją mękę, śmierć i zmartwychwstanie rozproszone dzieci Boże zgromadził w jedno. Problematyka mistagogicznego charakteru okresu wielkanocnego była przedmiotem ósmego sympozjum liturgicznego diecezji siedleckiej w 2010 roku. Jej tytuł brzmiał: *Mistagogia – pogłębione wtajemniczenie*³⁹.

Zamknięcie okresu mistagogii dokonuje się na zakończenie okresu wielkanocnego. W diecezjalnej praktyce miało to miejsce w wigilii uroczystości Zesłania Ducha Świętego. Biskup Kiernikowski podkreślał, że *cały okres wielkanocny jest Wielkim Wydarzeniem, bo to jest cały okres trwania i specjalnego przeżywania Kościoła, pod wpływem Ducha Świętego*. Przed uroczystością Zesłania Ducha Świętego neofici i osoby im towarzyszące

³⁹ Zob. *Chrzest w życiu i misji Kościoła (VI). Mistagogia – pogłębione wtajemniczenie. Materiały z ósmego sympozjum liturgicznego diecezji siedleckiej* (Siedlce, 23.10.2010), I. Chłopkowska (red.), Warszawa – Siedlce 2011.

przeżywali wspólnotową celebrację pojednania z indywidualną spowiedzią i rozgrzeszeniem⁴⁰.

Zakończenie

Inicjatywę biskupa Kiernikowskiego kontynuuje jego następca na stolicy biskupiej w Siedlcach, biskup Kazimierz Gurdy. On powołał Centrum Formacji Katechumenalnej i Zespół Odpowiedzialnych⁴¹. To Centrum znajduje się w parafii katedralnej w Siedlcach. Tam odpowiedzialni, wraz z duszpasterzami kandydatów do chrztu towarzyszą im na drodze do przyjęcia w noc paschalną sakramentów inicjacji chrześcijańskiej.

Formacja katechumenalna stanowi proces i drogę poszukiwań i dojrzewania w wierze. Poszczególne okresy i stopnie, określone przez Kościół, pozwalają katechumenom wchodzić stopniowo w rozumienie misterium Chrystusa i Kościoła. Sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia są znakiem uczestnictwa w tym misterium.

W okresie pasterskiej posługi w diecezji siedleckiej biskup Kiernikowski udzielił 19 dorosłym katechumenom sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, zaś biskup Kazimierz Gurda włączył do wspólnoty Kościoła już 10 dorosłych neofitów. Troska o dobre przygotowanie dorosłych do chrztu jest ciągle aktualnym wyzwaniem pastoralnym w diecezji siedleckiej.

Summary

The Catechumenate of Adults – the way leading to Incorporation into Christ. The Pastoral Challenges in the Diocese of Siedlce

This article shows the teaching and evolution of the practice of the sacraments of Christian Initiation in the Church of Siedlce. Through this article was shown the development of this practice, which in the diocese evolved over many years, so it could reach the current shape of the entire process of Christian Initiation. Under the pastoral care of Bishop Zbigniew Kiernikowski, the attempt was made to create a program of preparation for the catechumenate of adults and unbaptized children of catechetical age. Candidate for initiation walked the path towards initiation by different degrees and stages. The climax point of the preparation process was the celebration of the sacraments of initiation at the Easter Vigil at the Cathedral of Siedlce.

⁴⁰ Z. Kiernikowski, *Katechumenat przed - i pochrzcielny*, dz. cyt., s. 116.

⁴¹ K. Gurda, *Dekret powołujący Centrum Formacji Katechumenalnej przy parafii katedralnej w Siedlcach (L.dz 1240/2016)*.

The reflection on the sacraments of Christian Initiation exposes a gradual but deeper entering into the paschal mystery of Christ. It was emphasized that it is not enough to receive the sacraments of Christian Initiation, but to enter into the Christian way of life. It is therefore necessary to carry out the formation of adults in the form of pre-baptismal and post-baptismal catechumenate. The development of the practice to administer the sacraments of Christian Initiation indicates that the theology of the sacraments and subsequent recommendations were read correctly in order to bring people to a mature faith in the modern world.

Bibliografia

Auge, M. (2013). *Rok liturgiczny, to sam Chrystus, który trwa w swoim Kościele*, Kraków: Wydawnictwo Homo Dei.

Głowacki, Z. (2011). Dlaczego sakramenty potrzebują wiary?, *Roczniki Liturgiczno-Homiletyczne* 2 [58], 43-54.

Grzelak, A. (1993). *Wigilia Paschalna sercem roku liturgicznego*, w: J. Stefański, L. Balicki, A. Grzelak (red.), *Liturgia źródłem i szczytem życia Kościoła*, Gniezno, s. 66-71.

Kiernikowski, Z. (2008). *Chrzest w życiu i misji Kościoła, cz. 3. Ziemia obiecana – obietnica i sprzeniewierzenie się*, Siedlce.

Kiernikowski, Z. (2012). Katechumenat przed- i pochrzcielny w dzisiejszych warunkach, *Przegląd Homiletyczny* 16, 105-118.

Kiernikowski, Z. (2005). Teologiczny wymiar skrutyniów (2), *Kwartalnik Pasterski Diecezji Siedleckiej* 3, 219-239.

Krakowiak, Cz. (1998). *Reforma liturgii chrztu z 1962 roku*, (257-258). W: A. Durak (red.), *Liturgia Domus Carissima, Studium liturgiczne dedykowane ks. Bogusławowi Nadolskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, Warszawa,

Krakowiak Cz. (2009). *Okres oczyszczenia i oświecenia w Obrzędach chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych. Obrzęd wybrania*, (24-50). w: I. Chłopkowska (red.), *Chrzest w życiu i w misji Kościoła (IV) Materiały z szóstego sympozjum liturgicznego diecezji siedleckiej* (Siedlce, 15.11.2008), Warszawa – Siedlce.

Krakowiak, Cz. (2003). *Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym*, Lublin: KUL.

Kluz, M. (2012). Dynamizm sakramentów chrztu i bierzmowania w służbie budowania Kościoła jako domu, *Liturgia Sacra* 18 (1), 71-84.

Matwiejuk, K. (2003). Pastoralna troska II Polskiego Synodu Plenarnego o sprawowanie sakramentów świętych, *Roczniki Teologiczne* 50 z. 6, 205-230.

Murawski, R. (2009). *Inicjacyjne aspekty liturgii Wielkiego Postu w starożytnym katechumenacie*, (10-23). w: I. Chłopkowska (red.), *Chrzest w życiu i misji Kościoła (IV) Materiały z szóstego sympozjum liturgicznego diecezji siedleckiej* (Siedlce, 15.11.2008), Warszawa – Siedlce.

Pałęcki, W. (2006). *Rok liturgiczny Paschą Chrystusa. Misterium roku liturgicznego według Odo Casela OSB (1886 -1948)*, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne.

Sielepin, A. (1996). Praktyczne zasady wprowadzania katechumenatu, *Anamnesis* 8, 51- 66.

Świerzawski, W. (2005). *Katechezy katechumenalne i mistagogiczne*, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne.

Świerzawski, W. (1996). Dlaczego i jak wprowadzać katechumenat w diecezjach i parafiach?, *Anamnesis* 8, 34-51.

Świerzawski, W. (1996). Katechumenat znowu aktualny. Słowo wprowadzające, *Anamnesis* 8, 13-33;

Świerzawski, W. (2001). Wigilia Paschalna w Wielką Noc Zmartwychwstania (Noc Paschalna), *Anamnesis* 25, 33-42.